

УДК 330.567.28.012.23

Н. А. ВАСИЛИГА,

аспірант кафедри соціальної і гуманітарної політики,

Національна академія державного управління при Президентіві України

Сутність і функції домогосподарства як суб'єкта ринкових відносин

У статті з'ясовано сутність і проаналізовано функції домогосподарств у системі ринкових відносин. Зазначено складові бюджету домогосподарств та розглянуто можливості застосування бюджету домогосподарства як інвестиційного інструменту. Наголошено, що результатом функціонування домогосподарств як самостійних суб'єктів ринкової економіки є формування заощаджень, які, у свою чергу, є потужним інвестиційним інструментом.

Ключові слова: домогосподарства, інвестиції, економіка, бюджет, споживання.

N. A. VASYLYNA,

THE ESSENCE AND FUNCTIONS OF THE HOUSEHOLD AS THE SUBJECT OF MARKET RELATIONS

The article revealed the essence and analyzed the functions of households in the system of market relations. It specified the components of household budgets and offered possibilities to apply the household budget as an investment tool. It emphasizes that the result of households functioning as independent subjects of market economy is the formation of savings, which in turn are a powerful investment tool.

Key words: households, investments, economics, budget, consumption.

Н. А. ВАСИЛИГА,

СУЩНОСТЬ И ФУНКЦИИ ДОМОХОЗЯЙСТВА КАК СУБЪЕКТА РЫНОЧНЫХ ОТНОШЕНИЙ

В статье выяснено сущность и проанализированы функции домохозяйств в системе рыночных отношений. Определены составляющие бюджета домохозяйств и рассмотрены возможности применения бюджета домохозяйства как инвестиционного инструмента. Отмечено, что результатом функционирования домохозяйств как самостоятельных субъектов рыночной экономики является формирование сбережений, которые, в свою очередь, есть мощным инвестиционным инструментом.

Ключевые слова: домохозяйства, инвестиции, экономика, бюджет, потребления.

Постановка проблеми. Домогосподарство є окремою економічною одиницею, на діяльність якої впливають безліч соціальних, економічних,

© Васи́лига Н.А., 2016

політичних, психологічних чинників. Тому вивчення домогосподарств перебуває на стику багатьох наук, таких як економіка, фінансова, соціологія, психологія, демографія, статистика. Не є винятком і галузь науки державного управління.

Поділяючи думку Ю.Воробйова, зазначимо, що домогосподарство є тим елементом, над яким надбудовуються інші функціональні елементи, утворюючи складну соціально-економічну систему. Дослідження домогосподарств, їх інтересів мають бути пріоритетними, оскільки зростання їх добробуту укріплює всю соціально-економічну систему, а породжувані суперечності між домогосподарством та іншими суб'єктами системи веде до виникнення різних проблем [1, с. 7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток теорії домогосподарств зробили представники різних течій та шкіл економічної та фінансової науки, зокрема Г.Беккер, Дж.М.Кейнс, Ф.Кене, Т.Мальтус, А.Маслоу, П.Самуельсон, Ж.Б.Сей та ін. В Україні дослідження економічної поведінки домогосподарств проводять С.Юрій, Т.Кізима, В.Вітлінський, В.Опарін, Е.Шубна, М.Карлін та ін. У різних аспектах ця тема висвітлена в роботах: О.Гладуна, який розглянув домогосподарство як елемент соціально-економічної системи [2, с. 342–345]; Д.Денисової, яка поглиблено дослідила відтворювальні функції домогосподарств та їх підтримку державою [3, с. 5–27]; М.Литвака, який опублікував дослідження теорії економіки домогосподарств [4, с. 213–218]. Крім того, С.Мочерний розглянув домогосподарство як економічну категорію [5, с. 5–8]; О.Беляев досліджував домогосподарство як самостійний суб'єкт економіки [6, с. 119–127]; сутність домашнього господарства в різні історичні періоди висвітлювали Л.Синицина, М.Попов [7, с. 1–6].

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Належним чином оцінюючи результати вищезазначених та інших досліджень, варто зауважити, що в галузі наук державного управління тема домогосподарств залишається актуальною, гострою та малодослідженою проблемою.

Мета статті – дослідити сутність та функції домогосподарства в системі ринкових відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Домогосподарства давня форма організації суспільної життєдіяльності. Ще давньогрецький мислитель Ксенофонт у трактаті “Домострой” описує зразкове домашнє господарство [8, с. 115], зокрема розкриває економічні відносини того часу, облаштування побуту, а також розглядає економічну самостійність.

Становище домогосподарств, їх роль у системі економічних відносин постійно змінюється, адже їх розвиток залежить від рівня розвитку продуктивних сил. Розвиваючись разом із останніми, вони активно впливають на розвиток економічної системи через свої потреби та інтереси. Водночас у певній історичній системі економічних відносин домогосподарства займають різне становище, що зумовлює характер їхньої діяльності, їхні інтереси.

На сучасній ситуації домогосподарств у системі соціально-економічних відносин України суттєво позначився тривалий період функціонування

командно-адміністративної системи, в умовах якої відбулося витіснення домогосподарств підприємствами, заснованими на державній формі власності, що паралізувало їхнє економічне життя, не давало змоги реалізувати їхні потреби та інтереси повною мірою. Це стримувало розвиток національного виробництва.

Поняття “домашнє господарство” як ринковий інститут з’явилося в економіці України в 1993 р., коли була розроблена та впроваджена в усіх країнах Система національних рахунків (СНР) [9].

Однак власне термін “домашнє господарство” в науковий обіг було введено лише в 2001 р. Законом України “Про Всеукраїнський перепис населення”, де домогосподарство розглядалося як “сукупність осіб, які спільно проживають в одному житловому приміщенні або його частині, забезпечують себе всім необхідним для життя, ведуть спільне господарство, повністю або частково об’єднують та витрачають кошти. Ці особи можуть знаходитися в споріднених зв’язках або в зв’язках свояків, не знаходитися ні в яких з цих зв’язків, або бути в тих і в інших. Домогосподарство може складатися з однієї особи” [10].

Відповідно до рекомендацій ООН поняття “домогосподарство” визначається як “особа чи група осіб, поєднаних з метою забезпечення всім необхідним для життя”, тобто об’єднаних спільним веденням господарства. У багатьох випадках термін “домогосподарство” перетинається із поняттям “сім’я”, але вони не є тотожними. Різниця цих термінів у розмежуванні групи осіб, які ведуть спільне господарство, що виявляється в спільному виробництві та споживанні благ, з одного боку, і групи родичів – з другого. Члени сім’ї не обов’язково живуть разом і мають спільний бюджет. Домогосподарство ж має визначені територіальні межі, може включати членів, що не є родичами, а також передбачає існування внутрішніх економічних відносин (власності, розподілу праці, бюджетних відносин, відносин влади і т. ін.) [11].

У сучасній науці існують різні підходи до трактування поняття “домогосподарство”. Так, у вузькому розумінні домогосподарство розглядається як сфера зайнятості, у якій члени родини забезпечують своєю працею особисті потреби цієї родини у формі натуральних продуктів і послуг. У цьому значенні домогосподарство протиставляється ринковій зайнятості [11]. У широкому розумінні домогосподарство розглядається як економічна одиниця, що складається з однієї чи більше осіб, об’єднаних спільним бюджетом та місцем проживання, яка є власником ресурсів, забезпечує ними економіку і використовує одержані за них гроші для купівлі товарів і послуг. Роль домогосподарств у ринковій економіці характеризується певною двоїстістю: вони є основним джерелом постачання всіх економічних ресурсів (праці, землі, капіталу, підприємницьких здібностей) і одночасно здійснюють чи не найбільші грошові витрати. У цьому розумінні домогосподарство протиставляється фірмі (підприємству), проводиться різниця між сферою виробництва, де діють фірми, та сферою споживання, до якої належать домогосподарства [11].

На сьогодні в науковій літературі та практиці склалося таке розуміння поняття домогосподарства, яке відповідає загальноприйнятим міжнародним стандартам. Таким чином, домогосподарство – економічний суб'єкт, який складається з однієї або кількох осіб, які проживають в одному житловому приміщенні, ділять спільний побут, постачають на відповідні ринки різноманітні ресурси та спільно приймають економічні рішення щодо формування своїх доходів і здійснення витрат із метою задоволення власних матеріальних і духовних потреб, тобто спільно здійснюють господарську діяльність та мають спільний бюджет.

Отже, домогосподарство – це економічна одиниця, що складається з однієї або більше осіб; постачає економіку ресурсами й використовує отримані гроші для купівлі товарів і послуг, які задовольняють потреби людини [12].

Домогосподарства країни як системне явище охоплюють сукупність усіх приватних господарств, діяльність яких спрямована на задоволення різнопланових потреб його осіб.

На початку XXI ст. роль домогосподарства в національній економіці зростає, змінюються взаємовідносини між домогосподарствами та іншими секторами економіки. Це визначається такими чинниками:

- домогосподарства беруть активну участь у кругообігу ринкової економіки як самостійні незалежні суб'єкти господарювання, які мають власні потреби та інтереси. Приватна власність надає домогосподарствам право користуватись і розпоряджатись ресурсами, укласти будь-які угоди, використовувати будь-які придбані ресурси і реалізувати продукцію, що виробляють, виходячи з власних інтересів;

- домогосподарства одночасно діють як виробники – ті, що продають, а на ринку ресурсів пропонують працю і підприємницькі здібності, землю, капітал, та як споживачі – ті, що купують, але на ринку споживчих благ вони визначають свій попит на них;

- задоволення потреб домогосподарств у різноманітних товарах та послугах є метою національного виробництва, а попит на них цього економічного суб'єкта є одним із найвагоміших компонентів сукупного попиту;

- частина доходу, що залишається невикористаною домогосподарствами при витратах на поточні споживчі потреби, накопичується і може стати потужним джерелом формування фінансових ресурсів держави.

Дослідники Є.Болотіна, Є.Семеренко [13, с. 45], Т.Кізіма [14, с. 35], А.Скібіна [15, с. 79] зазначають, що розвиток економіки залежить від підвищення ролі домогосподарств, оскільки: домогосподарство – це основа для формування виробництва і реалізації людського капіталу. Частина доходу, що залишилася невикористаною домогосподарствами впродовж поточного періоду, перетворюється на заощадження і може на певному етапі та за певних обставин стати могутнім додатковим джерелом зростання держави.

Очевидно, що домогосподарства виконують різноманітні функції. Саме тому, на нашу думку, значне місце в дослідженні економічної природи сучасного домогосподарства посідає аналіз його основних функцій, за допомогою яких розкривається його сутність як економічного суб'єкта. Отже,

набір основних видів діяльності домогосподарств, що історично змінювалися та доповнювалися, і є його функціями, а головна мета – задоволення матеріальних і духовних потреб членів домогосподарства. До основних економічних функцій такої господарської одиниці можна віднести виробництво, обмін з іншими суб'єктами ринкової системи, споживання, заощадження та інвестування.

Виробництво, як одну серед функцій домогосподарства, прийнято розглядати в двох аспектах: діяльність, метою якої є отримання прибутку; самообслуговування та господарсько-побутові роботи всередині власного домогосподарства для задоволення потреб лише його членів.

Одним із видів діяльності домогосподарств, метою якої є отримання прибутку, можна розглядати підприємництво. Здатність домогосподарств до організації власної підприємницької справи позитивно відображається не тільки на зростанні особистого добробуту, а й на розвитку економіки в цілому.

До основних видів самообслуговування та господарсько-побутових робіт домогосподарства відносять домашню працю. Більшість учених під домашньою працею розуміє такі види діяльності, які можна замінити ринковим аналогом, зокрема: приготування їжі, закупівля товарів для дому, прибирання житла, прання, прасування, догляд за дітьми та недієздатними членами сім'ї тощо. Головною відмінною рисою всієї множини зазначених видів робіт є те, що вони виконуються виключно для внутрішнього споживання.

Функція споживання домогосподарств виявляється також у витрачанні частини доходів його членів на придбання необхідних товарів і послуг. Якщо на мікроекономічному рівні придбання необхідних товарів і послуг передбачає процес їх кінцевого споживання, на макрорівні – він забезпечує формування сукупного попиту. Загалом споживання сектору домашніх господарств складається із: купівлі продуктів харчування, одягу та побутових товарів, рухомого та нерухомого майна; отримання різного роду послуг; здобуття освіти й належного рівня охорони здоров'я; забезпечення дозвілля; оплати спожитої електроенергії, води та інших необхідних для життя природних ресурсів тощо.

У тісному зв'язку зі споживанням перебуває функція заощадження, адже у більшості випадків джерелом заощаджень є зменшення витрат, що призначені на споживання. Крім того, заощадження є основою для формування інвестиційних ресурсів країни та потенційного попиту членів домогосподарств, який характеризується купівельною спроможністю населення в майбутньому періоді, частиною його доходу. При цьому одним із важливих завдань домогосподарства є постійне вирішення складного й суперечливого питання щодо особливостей розподілу обмеженого бюджету між споживанням і заощадженням.

За умов досягнення певного рівня споживання його членів домогосподарства інвестують кошти в цінні папери, нерухомість та розвиток людського капіталу. Для перетворення заощаджень домогосподарств в інвестиції країна повинна мати не тільки прибутково працюючі підприємства, акції яких приносять дохід банкам та населенню, а й сприятливу законодавчу базу, проводити постійну активну роботу, яка спрямована на підвищення рівня економічної освіти населення щодо ефективного використання своїх грошових

заощаджень тощо. Таким чином, залучення вільних коштів домогосподарств до національної економіки та інвестиційна активність їх членів виступає одним із можливих джерел зростання економічної могутності будь-якої країни. Проте через загальне збідніння населення інвестування в розвиток підприємницької справи в Україні залишається незначним і не відповідає потребам країни.

Очевидно, що основу домогосподарств складає їх бюджет, який поділяється на доходи й витрати. Розглянемо детальніше основні доходи й витрати домогосподарств.

Існує два підходи до тлумачення сутності доходів домогосподарств за Т.Кізимою: макроекономічний та мікроекономічний [16, с. 142]. З точки зору макроекономічного підходу, доходи домогосподарств – це “сукупність економічних відносин, за допомогою яких знов створена в суспільстві вартість розподіляється між власниками чинників виробництва, а також здійснюється перерозподіл первинних доходів з метою оптимізації кінцевого споживання благ і послуг у межах суспільства”, а з мікроекономічного – “сукупність надходжень впродовж певного часу зі всіх можливих джерел як у грошовій, так і негрошовій формах, що збільшують активи домашнього господарства і можуть бути спожиті ним без зменшення реальної вартості його майна” [16, с. 142].

До основних видів доходів домогосподарств відносять [17, с. 240]: зарплату; доходи, отримані від власності на землю, капітал, майно (орендний платіж, рента, дивіденди); грошові виплати населенню у вигляді трансфертних платежів.

На думку професора С.Навроцького [18, с. 48–49], основними факторами формування доходів домогосподарств є кількість працівників працездатного віку, які мають відповідний рівень знань, освіти та кваліфікації; економічна та політична ситуація в країні та, відповідно, ступінь її нестабільності; рівень інфляції в країні; кількість безробітних та ступінь безробіття в країні; кількість пенсіонерів, непрацюючих осіб та кількість тих, що перебувають на утриманні домогосподарств; обсяги заборгованостей по виплаті зарплати та ін.

Для всебічної характеристики стану матеріального добробуту домогосподарств, аналізу структури їх доходів Держстатом України до системи показників рівня життя домогосподарств віднесено: 1) грошові доходи; 2) негрошові доходи; 3) загальні доходи; 4) сукупні ресурси [19]. Доходи домогосподарств, або особисті доходи, – це сума грошових коштів і продуктів, отриманих або вироблених домогосподарствами за певний період часу, як правило, за рік [20, с. 86].

Основним видом витрат домогосподарств є: витрати на придбання товарів і послуг (споживчі) та поточні трансферти (податки і добровільні платежі та заощадження).

Зважаючи на грошові доходи домогосподарств, які формуються з трьох основних джерел, та витрати домогосподарств, під час аналізу бюджету домогосподарств потрібно враховувати їх розподіл (доходів і витрат) у часі, тобто існування в певних співвідношеннях “коротких грошей” і “довгих грошей” у бюджеті сім’ї.

Рівень доходів і структура витрат домогосподарств тісно взаємопов'язані. Уперше це дослідив Е.Енгель, який стверджував, що зі зростанням доходу частка витрат на харчування зменшується; витрати на одяг, житло, опалення й освітлення змінюються порівняно менше, несуттєво; а частка витрат на задоволення культурних та інших нематеріальних потреб помітно збільшується. Потреби споживачів задовольняються від простіших до вищих і залежно від доходів. Сім'ї з низькими доходами витрачають більшу їх частину на харчування, одяг, житло. Ця закономірність, яка отримала назву "закон Енгеля", визначає еластичність попиту щодо доходу [21, с. 357].

Як зазначає О.Зухба [22], споживання є однією з ключових категорій в економічній науці. Воно є вимогою людини до зовнішнього середовища та свого внутрішнього стану. Споживацький вибір традиційно перебуває у центрі уваги. Досліджуючи сферу споживання, економісти розглядають насамперед індивідуальний споживацький вибір, тобто головний суб'єкт економічних відносин – домогосподарство – у сфері споживання звужується до окремого індивіда. Поза увагою дослідників залишаються неекономічні умови та чинники споживання.

Ми погоджуємося з його думкою, що людина насамперед є істотою соціальною, її споживання є одночасно і економічним, і соціальним процесом. Споживання не може зводитися тільки до егоїстичного, індивідуального. Кожна людина є носієм певних соціальних відносин, представником соціальної групи, класу, страти. З економічної точки зору, людина завжди є представником окремого домогосподарства, у межах якого здійснюється її споживання, у широкому сенсі – її відтворення. Практика соціально-демографічних досліджень свідчить, що найбільш коректною споживацькою одиницею є домогосподарство. Тому в економічних дослідженнях, наприклад у міжнародній статистиці споживання, ключовою одиницею спостереження виступає не індивід, а саме господарство, насамперед родинне. На практиці поняття "родина" та "домогосподарство" тісно пов'язані, але не ідентичні, оскільки, наприклад, домогосподарство може складатися з кількох родин. У цілому поняття "домогосподарство" базується на побутовому укладі, у межах якого окремі особи та групи людей забезпечують себе їжею та всім необхідним для життя. Таким чином, саме домогосподарство розглядається як базовий споживчий осередок мікроекономічного рівня.

Відповідно до теорії потреб А.Маслоу споживання детерміновано передусім існуючою системою потреб людини – фізіологічного існування та соціального життя. До першої групи відносять первинні життєві потреби – наявність повітря, води, їжі, одягу, житла, які детерміновані фізіологією організму людини. Вторинні життєві потреби виникають як умова задоволення первинних. Мова йде про потреби у доходах, знаннях, навичках та можливості заробляти, послугах транспорту та зв'язку тощо. Відтворення та реалізація цих потреб відбувається насамперед у межах родинного домогосподарства. Соціальні потреби, тісно зумовлені зв'язками людини та суспільства, включають потреби в соціальному статусі, сприятливих особистих відносинах – у дружбі, любові, довірі, соціальному визнанні (повазі) тощо. Тому вивчення

процесу споживання має спиратися не тільки на економічні, а й на соціальні методи дослідження. Можливо, багатовікове існування домогосподарства як соціального та економічного інституту пояснюється саме необхідністю та можливістю реалізації потреб усіх рівнів у його межах.

Таким чином, О.Зухба стверджує, що процес споживання є складним багатоаспектним явищем, яке має як економічну, так і соціальну складові. Тому неможливо вивчати його природу суто з економічних або соціальних позицій, необхідно застосовувати міждисциплінарний підхід, що органічно поєднує теоретичні здобутки різних наук [22].

Крім економічних функцій, домогосподарства виконують й інші суспільно значущі функції, які впливають на їх матеріальне становище, зокрема такі як: репродуктивна, освітня, психологічна, відпочинку та дозвілля.

Репродуктивна функція домогосподарств відповідає за відтворення населення. Так, домогосподарство відтворює не просто трудові ресурси, а людину, індивіда – члена суспільства. Освітня функція, яка тісно пов'язана з репродуктивною, передбачає: процес виховання, навчання, формування особистості; передавання наступним поколінням навичок та вмінь, а також набуття членами домогосподарства відповідної кваліфікації. За допомогою освіти закладаються основи для створення якісних трудових ресурсів, що полягають не тільки в набутті професійних навичок, а й у формуванні таких характеристик людини, як ініціативність, здатність до інновацій, адаптивність, мобільність тощо. Отримані знання в подальшому можуть бути використані за межами власного господарства. Психологічна функція полягає у створенні сприятливої морально-емоційної атмосфери всередині домогосподарства, що є основою для доброзичливих відносин між його членами, їх підтримки та взаємодопомоги. Оскільки внутрішні зв'язки між членами домогосподарства виступають одним із необхідних факторів для ефективного функціонування того чи іншого суб'єкта, то психологічний клімат всередині домогосподарства має велике значення для його розвитку. Функція відпочинку та дозвілля відповідає за відновлення здатності до праці, трудових ресурсів, власником яких є домогосподарство. Такий процес передбачає постійне підтримання на належному рівні фізичних сил. Крім того, за допомогою якісної організації відпочинку, вільного від праці часу відбувається задоволення духовно-естетичних, культурних потреб індивіда, що також справляють вплив на трудову діяльність членів домогосподарства.

Виконання домогосподарством репродуктивної, освітньої, психологічної, функції відпочинку та дозвілля має важливе значення для діяльності інших суб'єктів економічної системи та розвитку суспільства загалом.

Висновки. Узагальнюючи результати даного дослідження, доходимо висновку, що:

1) домогосподарства – це складний економічний суб'єкт, утворений однією або кількома особами, які проживають в одному житловому приміщенні, ділять спільний побут, спільно здійснюють господарську діяльність і мають спільний бюджет, головною метою функціонування якого є задоволення матеріальних і духовних потреб його членів, що досягається

шляхом виконання домогосподарством цілого комплексу життєво важливих функцій економічних, репродуктивних, психологічних, відпочинку та дозвілля тощо;

2) рівень забезпечення домогосподарством репродуктивних, психологічних, відпочинку, дозвілля та інших функцій вирішальним чином зумовлений спроможністю домогосподарства до ефективного виконання економічних функцій: виробництва, обміну з іншими суб'єктами ринкової системи, споживання, заощадження та інвестування.

Перспективою подальших досліджень є визначення та обґрунтування пріоритетних напрямів державної політики з розвитку домогосподарств в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воробйов Ю. М. Фінанси домашніх господарств у фінансовій системі держави : монографія / Ю. М. Воробйов, В. В. Ворошило. – Сімферополь : ВД “АРІАЛ”, 2013. – 232 с.
2. Гладун О. М. Домогосподарство як елемент економічної системи [Електронний ресурс] / О. М. Гладун. – Режим доступу : http://www.nbuiv.gov.ua/portal/soc_gum/naukma/Sn/2003_22-/48_gladun_om.pdf
3. Денисова Д. Е. Воспроизводственные функции домохозяйства и их поддержка государством : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.01 / Денисова Д. Е. – М., 2003. – 28 с.
4. Литвак М. Л. Теорія економіки домогосподарства та її роль в аналізі мікро- та макropоведінки господарюючих суб'єктів (на прикладі робіт Г. Бекера) / М. Л. Литвак // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2004. – Вип. 5. – С. 213–218.
5. Мочерний С. Домогосподарства як економічна категорія / С. Мочерний // Наукові записки. Серія: Економіка. – Тернопіль, 2001. – Вип. 9. – С. 5–8.
6. Основи економіки : навч. посіб. / Беляєв О. О. та ін. – Київ, 2006. – С. 119–127.
7. Синицина Л. М. Сущность и роль домохозяйства в работах русских экономистов [Электронный ресурс] / Л. М. Синицина, М. В. Попов. – Режим доступа : http://www.e-rej.ru/Articles/2007/Sinitsina_Popov.pdf
8. Доклад о развитии человека в 2009 [Электронный ресурс] / Офіційний сайт ООН. – Режим доступа : http://www.un.org/ru/development/hdr/2009/hdr_2009_complete.pdf
9. Про затвердження Програми розвитку системи національних рахунків на період до 2010 року [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 07 квіт. 2003 р. № 475. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/475-2003-п>
10. Про Всеукраїнський перепис населення [Електронний ресурс] : Закон України від 19 жовт. 2000 р. № 2058-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2000. – № 51–52. – С. 446. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2058-14>
11. Шевченко Л. С. Основи економічної теорії [Електронний ресурс] / Л. С. Шевченко. – Режим доступу : <http://uristinfo.net/uchebnyye-materialy/280-osnovi-ekonomichnoyi-teoriyi--ls-shevchenko-/8812-glava-9-domogospodarstvo-jak-subekt-rinkovih-vidnosin.html>

12. *Семененко В. М.* Економічна теорія. Політекономія [Електронний ресурс] / В. М. Семененко, Д. І. Коваленко. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/17761007/politekonomiya/ekonomichna_teoriya_politekonomiy
13. *Болотина Е. В.* Экономическая роль домохозяйств в создании национального продукта / Е. В. Болотина, Е. Е. Семеренко // Вісн. ДДМА. – 2006. – № 1Е (6). – С. 28–33.
14. *Кізима Т.* Домогосподарство як елемент економічної системи: сутність, еволюція та функції в умовах ринку / Т. Кізима // Вісн. ТНЕУ. – 2008. – № 3. – С. 22–36.
15. *Скибина А. С.* Некоторые аспекты методологии исследования доходов домашних хозяйств [Электронный ресурс] / А. С. Скибина. – Режим доступа : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vcpi/TPtEV/2009_5/5_2009/15_Skibina.pdf
16. *Кізима Т. О.* Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку : монографія / Т.О.Кізима. – Київ : Знання, 2010. – 431 с.
17. *Мочерний С. В.* Політична економія : навч. посіб. / С. В. Мочерний. – Київ : Знання-Прес, 2002. – 687 с.
18. *Навроцький С. А.* Система фінансового регулювання доходів домогосподарств у сучасних умовах / С. А. Навроцький, І. В. Петлін // Фінансовий простір : міжнарод. наук.-практ. журн. – 2013. – № 3. – С. 48–52.
19. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
20. *Панчишин С. М.* Макроекономіка : навч. посіб. / С. М. Панчишин. – Київ : Либідь, 2001. – 616 с.
21. *Фінанси : підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова.* – Київ : Знання, 2008. – 611 с.
22. *Зухба О. М.* Домогосподарство та споживання: методологія міждисциплінарного соціо-економічного дослідження [Електронний ресурс] / О. М. Зухба. – Режим доступу : http://iep.donetsk.ua/publish/sbor/all_text/n2010/st_10.pdf

REFERENCES

1. Vorobjov, Yu. M. and Voroshy`lo, V. V. (2013), *Finansy` domashnix gospodarstv u finansovij sy`stemi derzhavy`*, Monografiya, Simferopol` : VD “ARIAL”, 232 p.
2. Gladun, O. M. *Domogospodarstvo yak element ekonomichnoyi sy`stemy`*, [Online], available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/naukma/Sn/2003_22-/48_gladun_om.pdf (Accessed 2 March 2016)
3. Deny`sova, D. E. (2003), *Vosproy`zvodstvennyye funkcy`y` domoxozyajstva y` y`x podderzhka gosudarstvom: avtoref. dy`s. na soy`skany` euchenoj stepeny` kandy`data ekonomy`chesky`x nauk: 08.00.01. Rossy`jsky`j gosudarstvennyj texnolog`chesky` juny`versy`tety` m. K. Э. Cy`olkovskogo.* – М., 28 p.
4. Ly`tvak, M. L. (2004), *Teoriya ekonomiky` domogospodarstva ta yiyi rol` v analizi mikro ta makro povedinky` gospodaryuyuchy`x sub`yektiv (napry`kladi robit G. Bekera)* // *Teorety`chni ta pry`kladni py`tannya ekonomiky`*, Kyiv, Vy`p.5, pp. 213–218.
5. Mocherny`j, S. (2001), *Domogospodarstva ya kekonomichna kategoriya. Ternopil`s`ky`j derzh. ped. un-t im. V. Gnatyuka. Naukovizapy`sky`*. Ser.: Ekonomika, Ternopil` , Vy`p.9, pp. 5–8.
6. Byelyayev, O.O. (2006), *Osnovy` ekonomiky` : navch. posibny`k*, Kyiv, pp. 119 – 127.

7. Sy`ny`cy`na, L. M. and Popov, M.V, Sushhnost` y` rol` domoxozyajstva v rabotax russky`x ekonomy`stov, [Online], available at: http://www.e-rej.ru/Articles/2007/Sinitsina_Popov.pdf (Accessed 11 February 2016)
8. Doklad o razvy`ty`y` cheloveka v 2009 / Ofy`cy`al`nyj sajt OON, [Online], available at: http://www.un.org/ru/development/hdr/2009/hdr_2009_complete.pdf (Accessed 12 April 2016)
9. Programmy razvy`ty`ya sy`stemy nacy`onal`nyx schetov: Postanovleny`e Kaby`neta My`ny`stra Ukray`ny ot 07.04.2003 g. vol.475, [Online], available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/475-2003-p> (Accessed 2 March 2016)
10. O Vseukray`nskoj perepy`sy` naseleny`ya: Zakon Ukray`ny 2058 III ot 19.10.2000 [Online], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 11 February 2016)
11. Shevchenko, L. S. Osnovy` ekonomichnoyi teorii, [Online], available at: <http://uristinfo.net/uchebnye-materialy/280-osnovi-ekonomichnoyi-teorii--ls-shevchenko-8812-glava-9-domogospodarstvo-jak-subekt-rinkovih-vidnosin.html> (Accessed 19 March 2016)
12. Semenenko, V. M. and Kovalenko, D. I. Ekonomichna teoriya. Politekonomiya, [Online], available at: http://pidruchniki.com/17761007/politekonomiya/ekonomichna-teoriya_politekonomiy (Accessed 12 April 2016)
13. Boloty`na, E. V. and Semerenko, E. E. (2006), Ekonomy`cheskaya rol` domoxozyajstv v sozdany`y` nacy`onal`nogo produkta. Visny`k DDMA, vol.1E (6), pp. 28 – 33.
14. Kizy`ma T. (2008), Domogospodarstvo yak element ekonomichnoyi sy`stemy: sutnist`, evolyuciya ta funkciyi v umovax ry`nku. Visny`k TNEU, vol.3, pp. 22-36.
15. Sky`by`na, A. S. Nekotorye aspekty metodology`y` y`ssledovany`ya doxodov domashny`x xozyajstv, [Online], available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vcpi/TPtEV/2009_5/5_2009/15_Skibina.pdf. (Accessed 2 March 2016)
16. Kizy`ma, T. O. (2010), Finansy` domogospodarstv : suchasna parady`gma ta dominanty` rozvy`tku : monografiya, Kyiv, Znannya, 431 p.
17. Mocherny`j S.V. (2002), Polity`chna ekonomiya: navch. posibn., Kyiv, Znannya-Pres, 687 p.
18. Navroc`ky`j, S. A. and Petlin, I. V. (2013), Sy`stema finansovogo reguluvannya doxodiv domogospodarstv u suchasny`x umovax // Finansovy`j prostir: mizhn. nauk.praktzhurnal; Cherkas`ky`j in-t bankivs`koyi spravy` Un-tu bankis`koyi spravy` NBU (m. Kyiv). – m. Cherkasy`, vol.3. – pp. 48 – 52.
19. Oficijny`j sajt Derzhavnogo komitetu staty`sty`ky` Ukrayiny`, [Online], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 2 March 2016)
20. Panchy`shy`n, S. M. (2001), Makroekonomika: navch. posibny`k, Kyiv, "Ly`bid", 616 p.
21. Yuriya, S. I. and Fedosova, V. M. (2008), Finansy`: pidruchny`k, Kyiv, Znannya, 611 p.
22. Zuxba, O. M. Domogospodarstvo ta spozhy`vannya: metodologiya mizhdy`scy`plinarnogo socioekonomichnogo doslidzhennya, [Online], available at: http://iep.donetsk.ua/publish/sbor/all_text/n2010/st_10.pdf (Accessed 9 April 2016)